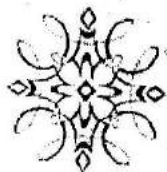

Sen bilen gaharly gürleşen çagy.
Sem bolan mahaly, degre-daşymda,
Şeýle sarsgynlar gopdy başymda,
Der basyp dur şindem gorkan tenimi.

Ýel sörtüğe geçdi, çykdy ol ýerden,
Gama basyrylan çöllügem birden,
Otly dowzah boldy, çykmadym men hem.

Ernest Hemingueý,
amerikan ýazyjysy
(1899-1961)

GOJA WE DEÑIZ
Powestden bölek

Men hakyky gojany hem hakyky oglany, hakyky deňzi hem hakyky balygy, hakyky aňlany görkezmäge çalyşdym. Eger maňa ony ýeterli derejede gowy edip, hakykat edip suratlandyrmak başardan bolsa, olara her hili düşünilmegi mümkin. In kın zat – hakykatdanam hakykaty, káte bolsa hakykatyň özündenem has beter hakykaty döretmekdir.

E. Hemingueý, 1954

Golfstrimde gojanyň bir özi gaýygynda balyk tutýardy. Ine, ol segsen dört gün bári deňze çyksa-da, bir balyk hem tutup bilmändir. Başky kyrk günde onuň ýanynda bir oňlan boldy. Ýöne her gün hiç bir zat tutup bilmän, boşja gelensoňlar, oglanyň ata-enesi oňa gojanyň şübhesiz salao, ýagny “in betbagtdygyny” aýdyp, hut ilkinji hepdede üç sany oňat balyk getiren hol beýleki gaýykçy bilen deňze çykmagyny maslahat beripdi. Gojanyň günde-günaşa boş gaýdyp gelendigini görmek oglana agyr düşýärdi. şonuň üçin ol onuň balyk tutýan enjamlaryny ýa-da gaňragyny, gaňpunyny hem-de bogaldagyň daşyna dolanan ýelkenini öýüne eltmäge oňa kömekleşmek maksady bilen kenara çykardy. Haltanyň matasyndan ençeme ýama salnan ol ýelken, dolagly ýagdaýda hemişelik ýenlen goşunyň baýdagyna meňzeýärdi.

Goja agajet, tapdan düşen adandy, onuň ýeňsesi ýygırt-ýygırtly, ýaňaklary bolsa gaty bir howply bolmadyk deri düwnük keseliniň

melemtik menekleri bilen örtülgidi. Deňziň ýüzünde görüňän Günüň şöhesi gojanyň ýaňaklaryndaky meneklere düşüp, olary ýalpyldadyp görkezýärdi.

Ol menekler onuň ýaňaklaryndan tä boýnuna çenli örüpdür, ellerinde bolsa, ullakan balyk tutup, ony çekende inçe ýüpüň salan çuňňur ýarasynyň yzy bardy. Ýöne onda täze ýara ýokdy. Olar suwy gurap galan takyryň jaýryklary ýaly köne ýarady.

Onuň gözlerinden başga ähli ýerleri garrapdy, gözleri bolsa deňziň reňkini alypdyr, özem boýnegmezek, şadyýan adamyň gözi ýalydy.

– Santýago – diýip, oglan iki bolup gämileriň duralgasyndaky gaýygynyň ýanyndan kenardaky ýol bilen ýokary çykyp ugranlarynda aýtdy. – Indi men seniň bilen ýene deňze çykyp bilerin. Sebäbi biz eýýäm birneme pul gazandyk.

Goja bu oglana balyk tutmagy öwredipdi, şonuň üçin oglan-da ony gowy görýärdi.

– Ýok – diýip, goja aýtdy. – Sen bagtly gaýyga sataşdyň. Şonda hem gal.

– Ýadyňa düşýärmä, bir gezek sen dogry segsen dört günläp deňze çykdyň, emma hiç zat tutup bilmändiň, ondan soň welin, biz üç hepdeläp yzly-yzyna her günde ullakan balyk tutup getiripdik.

– Ýadymda – diýip, goja aýtdy. – Maňa ynanmazlyk edip, meniň ýanymdan gitmändigini hem bilýärsin.

– Meni kakam mejbur etdi. Men entek çaga bolamsoň, oňa gulak asmaly.

– Bilýän – diýip, goja aýtdy. – Başga hili bolup-da bilmez.

– Ol-a kän bir ynanyp baranok.

– Hawa – diýip, goja aýtdy. – Biz welin, biri-birimize ynanýarys.

Dogrumy?

– Elbetde, dogry. Men saňa Terrasda piwo alyp bereýinmi? Balyk tutulýan enjamlary onsoň öýe alyp gidäýeris.

– Bolýar – diýip, goja aýtdy. – Balykçy balykça hödür edýär...

Olar Terrasa baryp oturdylar. Bu ýerdäki balykçylaryň köpüsi gojanyň üstünden gülýärdiler, goja şonda-da olara gaharlanmaýardy.

Gojaman balykçylara bolsa oňa seretmek gaýgyly bolýardy. Şonuň üçin olar ony görmediksirän bolýardylar. Suwuň akymy, çeňnegi nähili çuňluga taşlandyklary, howanyň bolup durşy, şeýle-de deňizde gören zatlary barada özara gürrüň edýärdiler. Bu gün kimin awy oňan bolsa, eýýäm balyk tutmakdan dolanyp gelipdiler. Olar özleriniň tutan marlinleriniň garynlaryny ýaryp, olary iki sany tagtanyň üstünde keseligine goýuşdyryp, tagtanyň her çetinden iki bolup göterip, balyk ammaryna eltyärdiler, ol ýerden hem olary refrižeratorlar bilen Gawanadaky bazarlara alyp gidýärdiler.

Akulany tutan balykçylar bolsa aýlagyň beýleki tarapynda ýerleşýän, akulanyň etini bölekleyän fabrige tabşyryýardylar: ol ýerde-de olary gaňraklardan asyp, bagyrlaryny çykaryýardylar, ýüzgüçlerini kesişdirýärdiler, hamyny sypyryýardylar, etini duzlamak üçin ýasy-ýasy, ýukajyk edip dilişdirýärdiler.

Yel gündogardan öwsen mahalynda akula kesilýän fabrik tarapdan porsy ys getirýärdi. Ýöne bu gün ys-kok ýokdy. Çünki ýel ilki demirgazykdan öwürdi, soňra bolsa bütünleý ýatypdy. Terrasda mylaýym howaly, güneşli gün boldy.

– Santýago – diýip, oglan dillendi.

– Nämе? – diýip, goja jogap gaýtardy. Ol piwoly stakanyna seredip, bireýýäm geçip giden günleri ýadyna saldy.

– Men saňa ertir sardin tutup bereýinmi?

– Gerek däl. Gowusy, sen beýsbol oýnasana. Entek küreklemäge güýjüm ýetýär, Rojelio bolsa torlary deňze taşlar.

– Ýok, gowusy, meniň özüm edeyin... Seniň bilen balyk tutmaga gitmesek, gadagan bolsa, onda men saňa nämendir bir zatda kömek edeyin-dä.

– Sen maňa piwo hödürlediň ahyry – diýip, goja aýtdy. – Sen indi ullakan adam.

– Ilkinji gezek meni deňze alyp çykanyňda, men näçe ýaşymdadym?

– Bäşindediň. Şonda tutan diri balygymyzy gaýygyň üstüne çykaranymda sen tas heläk bolupdyň, ol ähli zatlary tas kül-uşak edipdi. Ýadyňa düşýärmä?

• Yadynda, ol guýrugyny bulaýlap, ikiýana urnanda, oturylýan tapmany da döwürdi, sen bolsaň ony tokmak bilen gaty urupdyň. Meni bolan gaýygyň burun tarapyna garşy pyzyp goýberipdiň. Ol ýerde ölsuw bolup ýatan balyk tutulýan enjamlar bardy, gaýyk bolsa durşy bilen titreyärdi, seniň eliňdäki tokmak hem, hamala diýersiň, agaç çapylandaky ýaly dünküldäp seş edýärdi, töweregi ganyň süýjümtik ysy gurşap alypdy.

† – Dogrudanam, şolaryň hemmesi seniň yadyňdamy ýa-da ony men saňa soň bir wagt aýdyp berdimmi?

– Meni ilkinji gezek deňze alyp çykanyňdan bäri hemmesi yadynda.

Goja oňa Güne ýanan wepaly hem mähirli gözleri bilen seretdi.

– Eger sen meniň oglum bolan bolsadyň, onda men häzirem seni öz ýanym bilen alyp giderdim. Emma beýle däl, seniň eneň-ataň bar, onsoňam, sen bagtly gaýyga düş geldiň ahyry.

– Bolýa, şeýle ekenim-dä, şonda-da men baryp sardina getireýin. Men dirijesinden dört sanysyny nireden tapyp boljakdygyny bilýän.

– Meniň şu günkülerim hem entek diriligine dur. Olary men duzly ýaşşige salyp goýdum.

– Men saňa täzejesinden dört sanysyny tapyp bereýin.

– Birisi ýeter – diýip, goja garşylyk görkezdi.

Ol hiç wagt ertire bolan ynamyny, umydyňy ýitirmeýärdi. Häzir hem olar onuň ýüreginde göýä deňizden tämiz ýel öwürýän ýaly berk otyrды.

– Ikisini getiräýeýin-le – diýip, oňan aýtdy.

– Bolýar onda, ikisini getiräý – diýip, goja ylalaşdy. – Hernä, sen ony ogurlaýan-a däl-siň-dä?

– Eger gerek bolsa, men olary ogurlardymam. Ýöne men olary satyn aldym.

– Sag bol – diýip, goja aýtdy.

Ol özüne ylalaşylygyň haçan gelenligi barada pikirlenmeýärdi, ol diýseň ýukaýürekdi.

Ýöne ol ylalaşyk wagtynyň hiç hili utanja goýman, adamyň şahsyýetine zyýan ýetirmän gelendigini bilýärdi.

– Eger-de akym öz ugruny üýtgetmese, onda ertir oňat howa bolar – diýip, goja aýtdy.

– Sen balygy niredede tutjak?

– Kenardan uzagrakda tutaryn. Bardy-geldi ýel öz ugruny üýtgedäýse, dessine dolanyp gelerin. Jahan ýagtylmanka deňze çykaryn.

– Menem özümüňkini kenardan uzagrak gitmäge yrjak bolaryn. Birden saňa äpet balyk düş geläýse, onda biz saňa kömek ederis.

– Seniň onyň kenardan gaty uzak gitmäni halamaýar.

– Ol-a şeýle – diýip, oňan aýtdy. – Ýöne men onuň görüp bilmejek zatlaryny – goý, çarлак bolsun – görerin. Ine, şonda ony gyzyly makrelleriň yzyndan uzaga gitmeklige yrsa bolar.

– Onuň görşüniň şeýle bir ugry yokmy?

– Düybünden kör diýen ýaly.

– Geň zat. Ol hiç wagt pyşdyl tutmaga gitmändi. Ine, şondan welin, köplenç, kör bolmak mümkin.

– Sen pyşdyl awlamaga Moskit kenaryna näçe ýyllap çykdyň ahyry, şonda-da seniň gözleriň-ä oňat.

– Men – üýtgeşik goja.

– Eger äpet bir balyk düş geläýse, oňa seniň güýjüň ýetermikä?

– Güýjüm ýetermikän diýib-ä pikir edýän. Bu işde esasy gerek zat – başarnykdyr.

– Yör, onda balyk tutulýan enjamlary öýe elteli. Soňra bolsa men tory alayyn-da, sardina getirmäge gideýin.

Olar gaýykdan balyk tutulýan enjamlary çykardylar. Goja bogaldagy egninde göterip barýardy, oňan bolsa uýy çetňekli berk işilen goňur ýüpüň ýumagy salnan agaç ýaşşigi, gaňragy hem-de eltutaryly gapuny göterip barýardy. Meňli ýaşşik hem-de uly balyk tutulanda, ony urup seňseletmek üçin bejerilen agaç tokmak gaýygyň yz tarapynda galypdy. Goja ýelkeni hem-de balyk tutulýan enjamlaryň agyrlaryny öýe eltenini kem görmedi, çünki olaryň çyg çekip zaýalanmagy mümkindi. Bu ýerde ýaşaýanlaryň hiç biriniň hem onuň zatlaryny almajakdygyna gojanyň gözi ýetik-de bolsa, ol zatlaryndan hatyryjem bolup, gaňrakdyr gapuny alyp gaýdypdy.

Olar ýol bilen ýokary çykyp, gojanyň gapysy açyk külbesine girdiler. Goja daşyna ýelken dolanan bogaldagy diwara ýaplap goýdy, oglanam özüniň getiren zatlaryny şonuň ýanynda goýuşdyrdy. Bogaldagyň uzynlygy-da edil külbäniňki ýalydy, külbe “guano” diýlip at berilýän palma ýapragyndan örülendi. Külbäniň içinde krowat, stol, oturgyç bardy, palçykdan bejerilen polundaky köwekde bolsa agaç kömür ýakyp, nahar bişirer ýaly ýer bardy. Süýümli ýapraklardan preslenip örülen melemtil diwaryny Jenabyň ýüregi hem Kobrenskiniň Merýem enäniň reňkli oleografiýasy bezeyärdi. Olar oňa merhum aýalyndan galypdy. Öňler diwarda onuň aýalynyň reňklenen suraty asylygy durardy, emma soňra goja ony ýygnapdy, sebäbi oňa sereden wagtynda ony gaýgy basmarlaýardy. Indi ol surat tekjede, arassa köýnekleriň aşagynda ýatyrdy.

- Agşamlyk iýer ýaly seniň nämäň bar? – diýip, oglan sorady.
- Bir jam balykly tüwi bar. Iýermiň?
- Ýok, men öýde iýerin. Saňa ot ýakyp bereýinmi?
- Gerek däl. Biraz soňrak özüm ýakaryn. Belki, tüwini şeýle – sowuklygyna iýerin.
- Tory alsam bolarmy?
- Elbetde.

Bireýýämnden bäri hiç hili tor ýokdy. Ony satanlary oglanyň ýadyna düşýärdi. Ýöne şeýle bolsa-da, olaryň ikisi hem her gün gojanyň tory bar diýip düşünyärdiler. Balykly hem-de sary tüwüli janyň-da ýokduguny oglan bilýärdi.

– Segsen baş – bagtly san – diýip, goja aýtdy. – Hany, ertir mün fünt agramdaky balygy nähili edip tutarkam?

– Men tor tapayyn-da, sardina getirmäge gideýin. Sen häzirligçe bosagada otur, bu ýere Gün şöhesi düşýär.

– Bolýar. Mende düýnki gazet bar. Beýsbol barada okap göreýin.

Oglan onuň gazetiniň, hakykatdanam, bardygyny ýa-da ýokdugyny bilmeýärdi ýa-da bu hem toslamamyka?! Ýöne goja, lojrudanam, krowatyň aşagyndan gazet çykardy.

Muny maňa çakyr dükanynda Periko berdi – diýip, goja

– Men diňe sardina tutaryn-da gelerin. Özümni-de, seni-de bileje buza goýaryn, ertir ir bilen bolsa bölüşeris. Men dolanyp gelenimde, sen beýsbol barada maňa gürrüň berersiň.

- “Yankiler” utulmaly däl.
- Kliwlend “Indeýleri” olary utaýmasa ýagşydyr.
- Oglum, gorkma. Beýik Di Majiony ýadyňa sal.
- Men diňe bir “Indeýlerden” däl, eýsem, detroýtyň “Gaplaňlaryndan” hem gorkýan.

– Sen, ahmal, tiz wagtdan Sinsinnatyň “Gyzyl tenlilerinden” hem-de Çikagonyň “Ak joraplylaryndanam” gorkarsyň.

- Gazeti oka, men gelenimden soň gürrüň berersiň.
- Eger-de biz segsen baş sanly lotereýa satyn alaysak näderkä? Ertir segsen başinji gün ahryryn.

– Nämne alman? – diýip, oglan aýtdy. – Belki, segsen ýedi sanlysygowudyr? Geçen gezek segsen ýedinji gün boldy ahryryn – diýdi.

– Hiç zat iki gezek gaýtalanmaýar. A sen segsen baş sanly bileti tapyp bilmezmiň?

- Sargaýaryn.
- Iki dollara ellisi düşýä. Biz nireden karz alarkak?
- Itiň aňsady! Men hemişe hem iki dollara ellini karz alyp ýörün-ä.
- Belki, menem tapyp bilerdim. Ýöne men karz almajak bolup jan edýärim. Ilki karz alarsyň, soňra bolsa geday ýaly diläp başlarsyň...
- Goja, ahmal bolma, sowuklaýma. Daşarda güýz günleriniň höktüm sürýändigini unudaýma.

– Häzirler uly balyklara köp duş gelmek bolýar. Ýazda her kimem balyk tutup bilýär. Güýzde balyk tutmakda gep bar.

– Bolýar, sardina tutmaga gitdim onda – diýip, oglan aýtdy.

Oglan dolanyp gelende, eýýäm Gün ýaşypdy, goja bolsa oturgyçda oturyşyna uklap galypdyr. Oglan krowatyň üstünden köne esger odeýalyny sypyryp aldy-da, onuň bilen oturgyjyň ýaplanýanyny hem-de gojanyň eginlerini ýapdy. Gojalandygyna garamazdan, onuň eginleri üýtgeşik hem örän giňdi, onuň boýny-da ýogyndy, indi goja kellesini kükregine egip, uklap ýatan wagtynda onuň boýnundaky ýygýrtlary-da görünmeýärdi. Onuň köýnegi-de edil ýelken ýaly ýama-

adly, ol yamalar hem dürli-dürli reňkdedir, çünki olar Günün astynda birmeňzeş solmandylar. Ýöne şeýle-de bolsa gojanyň ýüzi diýseň gurrapdy, häzir ol gözlerini ýumup, uklap ýatan wagtynda jansyz ýaly bolup görünýärdi. Gazet onuň dyzynyň üstünde ýatyrdy, köwsarlap urýan ýeliň gazetini uçuryp äkitmezligi üçin, ony tirseginin astynda goýupdyr. Onuň aýaklary ýalaňaçdy.

Oglan ony turuzman gitdi, ol ýene yzyna dolanyp gelende, goja heniz-de uklap ýatyrdy.

– Oýan – diýip, oglan ony oýatdy-da, elini onuň dyzynyň üstüne goýdy.

Goja gözünü açdy-da, birnäçe wagtlap uzak bir ýerden gelen ýaly bolup durdy. Soňra ol ýylgyrdy.

– Sen näme getirdiň?

– Agşamlyk. Häzir biz garbanarys.

– Men beýle bir aç hem däl.

– Gel, iýeli. Hiç bir zat iýmezden balyk tutup bolmaz.

– Meniň şeýden gezeklerim bolupdy – diýip, goja ýerinden galyp, gazetini epläp durşuna aýtdy. Soňra ol odeýaly eplemäge durdy.

– Odeýaly egniňden aýyрма – diýip, oglan aýtdy. – Men barkam saňa bir zat iýdirmän, balyk tutmaga rugsat bermen.

– Sen onda özüňi gorap gez, mümkin boldugyça köpräk ýaşajak bol – diýip, goja aýtdy. – Hany, onda, biz näme iýeris?

– Gara noýba bilen tüwi, gowrulan banan bilen kakadylan sygyr etini iýeris.

Oglan Terrasdaky restoranyň demir gap-gaçlarynda nahar getirdi. Ol çarşagy, pyçagy, çemçäni jübüsine salypdy; her bir enjam aýratynlykda kagyz süpürgiçlere dolangydy.

– Bulary saňa kim berdi?

– Martin. Restoranyň hojaýyny.

– Oňa sagbolsun aýtmak gerek.

– Men oňa sagbolsun aýtdym, sen ondan ýaňa arkaýyn bol – diýip, oglan aýtdy.

– Oňa uly balygyň iň etlek ýerini bererin – diýip, goja aýtdy. – Onuň bu kömegi bize ilkinji gezek däl ahry?

– Ýok, ilkinji gezek däl.

– Onda oňa balygyň diňe bir etlek ýerini bermek az bolar. Ol bize köp ýagşylyk etdi.

– Bu gün bolsa ol bize piwo hem berdi.

– Men-ä gaplama piwony beýleki guýma piwolardan oňat görýän.

– Bilýän. Bu gün ol bize çüýşeli piwo berdi. Men onuň çüýşelerini yzyna gaýtaryp bererin.

– Aý, sag bol – diýip, goja aýtdy. – Hany, garbanaly-da!

– Iýeli diýip men saňa bireýýäm aýtdym-a – diýip, oglan oňa mylaýymlyk bilen teýene etdi. – Haçan stoluň başyna geçip oturarkaň diýip, şol garaşyp durun, nahary sowatmajak bolup, gazançalaryň gapagyny-da açamok.

– Bolýa. Men ýuwunmalydym ahry.

“Sen nirede ýuwnup bilerkäň?” diýip, oglan içini geplettdi. Suw akýan ýer iki kwartal uzaklykdady. “Muňa suw, sabyn hem-de gowy elsüpir getirip bermeli. Men näme üçin bu barada öň pikir etmändirin? Muňa täze köýnek, gys kurtkasy, nähili hem bolsa bir aýakgap we ýene bir odeýal gerek”.

– Tagamly et eken – diýip, goja nahary taryplady.

– Beýsbol barada maňa gürrüň ber-dä – diýip, oglan ondan haýyş etdi.

– Amerikan ligasynda, meniň öň aýdyşym ýaly, “Ýankiler” utýarlar – diýip, goja hoşallyk bilen söze başlady.

– Şeýle welin, ýöne bu gün olary ýeňdiler.

– Onuň zyýany ýok. Onsoňam, beýik Di Majio özüni gowy saklaýar.

– Komandada onuň bir özi däl ahry.

– Dogry. Emma oýnuň netijesini şol çözüär. Bruklinlileriň we filadelfiýalylaryň bolan ikinji ligasynda diňe bruklinlileriň üstünlik gazanmak mümkinçiligi bar. Ýogsa-da, Dik Sayzleriň pökgi urşy seniň ýadyňdamy? Ol şol ýerde oýnan wagty, gör, nähili gowy urdy!

– Hiç wagt ondan gowy urup bolmaz! Ol hennelerden uzaga urýar.

– Onuň Terrasa geleni seniň ýadyňdamy? Men ony balyk tutmaga gideli diýip çagyrmak isledim, ýöne utandym. Ony çagyrdy, men saňa-da aýtdym welin, senem utandyň.

– Ýadymda. Men biderek ýere ýöwselläpdirin. Bardy-geldi ol razylaşan bolsa näme? Onda biz ony ömrümüz ötýänçä ýadymyzdan çykarmazdyk.

– Deňze beýik Di Majiony ýanyň bilen äkidip bolsady – diýip, goja aýtdy. – Onuň atasy-da balykçy bolupdyr diýýärler. Kim bilýär, belki, bir wagt onuň özi-de biz ýaly garyp bolandyr. Şonuň üçinem ol baý-garyby seljirip durmazdy.

– Beýik Saýzleriň atasy hiç haçan hem garyp bolan däl, ol meniň ýaşymda wagty hakyky komandalarda oýnaýardy.

– Men seniň ýaşaýdakyň, ýelkenli gämi bilen Afrikanyň kenarlarynda ýunga bolup ýüzerdim. Agşamlaryna men ýolbarslaryň kenara gelyändiglerini görerdim.

– Sen ony maňa gürrüň beripdiň.

– Biz näme barada gürrüň ediris? Afrika baradamy ýa-da beýsbol barada?

– Gowusy, beýsbol barada gürrüň edeli. Beýik Jon Mak-Grou hakynda aýdyp beräý.

– Öňki döwürler ol-da biziň ýanymyza – Terrasa gelip giderdi. Ýöne arak içip, serhoş bolanda welin, hiç kime başartmazdy. Onuň kellesi diňe beýsbol barada dykyn bolman, eýsem, atlar barada-da köp pikirlenýärdi. Haçan görseň, jübüsünde at çapyşyklarynyň tertibini göterer ýözerdi, telefonda sorasaňam, atlaryň atlaryny birin-birin aýdardy.

– Ol beýik trener bolupdyr – diýip, oğlan aýtdy. – Kakamyň aýtmagyna görä, ol dünýäde iň beýik trener bolupdyr.

– Çünki seniň kakaň beýlekilere görä, onuň bilen köp sataşýardy. Ýöne Dýuroşe her ýyl biziň ýanymyza gelen bolsady, onda seniň kakaň ony-da dünýäde iň beýik trener diýip hasap ederdi.

– Seniňçe iň beýik trener kim? Lýukmy ýa-da Maýk Gonsalesmi?

– Meniň pikirimçe, olar biri-birinden pes däl.

– Dünýäde iň ussat balykçy – bu, ine, sen.

– Ýok. Men özümden ussat balykçylary hem gördüm.

– *Que va!** (*Çynyňmy? (ispança).) – diýip, oğlan aýtdy. – Dünýäde ussat balykçylar az däl, ajaýyp balykçylar hem bardyr. Emma seniň ýalysy welin, hiç ýerde ýokdur.

– Sag bol. Seniň şunuň ýaly pikir edýändigine men örän şat. Çendenaşa uly balyk maňa duş gelmäbilse ýagşydyr, ýogsam, seniň menden göwnüň geçer.

– Eger-de seniň ozalky güýjüň, hakykatdan hem bar bolsa, onda onuň ýaly uly balyk dünýäde ýok.

– Belki, meniň güýjüm öz edýän çakymdan azdyr. Ýöne mende başarnyk bar, sabyr-takat, çydamlylyk hem ýeterlik.

– Sähire çenli birneme güýç ýygnaryň ýaly, sen indi ýat. Men bu gap-gaçlary äkideýin.

– Bolýar. Gijäň rahat bolsun! Ertir ir bilen men seni oýararyn.

– Sen meniň üçin hut budilnik ýaly.

– Meniň budilnigim bolsa garrylykdyr. Näme üçin garrylar şeýle gaty ir oýanyarkalar? Öz ömürlerini şol gün hem bolsa uzaltmak üçinmikä?

– Bilemok. Ýaşlaryň köp hem gaty bek ýatýandyklaryny-ha bilýän.

– Men ony bilýän – diýip, goja aýtdy. – Men seni edil wagtyndajyk turzaryn.

– Näme üçindir, men özümi kimdir biriniň oýarmagyny hiç halamok.

– Düşünýärin.

– Gijäň rahat bolsun, goja!

Oğlan gitdi. Olar çyrazy ýakman nahar edinipdiler, indi bolsa goja balagyny çykardy-da, garaňkyda ýatdy. Ol ýassyk deregine kellesiniň aşagyna goýmak üçin balaklaryny düýrledi. Şol düýrleme bolsa gazetide sokdy. Ol odeýala dolanyp, krowatyň köne gazetler düşselen açyk ýaýlarynyň üstünde gyşardy.

Ol tiz uka gitdi, onuň ýaşlyk döwründe gören Afrikasy, şol ýeriniň altyn çaýylan ýaly uzyn kenarlary, gözlerini gamaşdyrýan apak saýlar, belent gaýalar hem ägirt uly goňur daglar onuň düýşüne

Ol indi her gije ýene-de şol kenarlara çykýardy, düýşünde çykupnyň kenara urluşynyň batly sesini eşidýärdi, ýerli adamlaryň gämileriniň tolkunlary kesip gidişlerini görýärdi. Ol düýşünde palubadan gelýän şepbigiň hem-de çüpregiň ysyndan, daň şemalynyň kenardan getirýän Afrikanyň ysyndan dem alýardy.

Adatça, bu ysy alan badyna, ol oýanýardy, dessine egin-eşigini geýip, oglany oýarmaga giderdi. Bu gün welin, kenaryň ysy oňa gaty ir baryp ýetdi, ol bu ysy düýşünde duýýandygyna düşündi. Deňizden somalyp çykan gaýalaryň ak depelerini, Kanar adalarynyň goltuklaryny, aýlaglaryny görmek üçin ol uklamagyny dowam etdirdi.

Indi ne apy-tupanlar, ne jalaý aýallar, ne täsirli başdan geçirmeler, ne äpet balyklar, ne ýumruklaşmalar, ne güýç synanyşma ýaryşlary, ne aýaly – hiç biri onuň düýşüne-de girmeyärdi. Indi ol düýşünde diňe uzak ýurtlary hem kenara gelýän ýolbars çagalaryny görýärdi. Ol iňrik garalanda göýä pişik çagalary ýaly bolup basalaşyp oýnaýardylar, goja-da olary hut oglany söýşi ýaly söýerdi. Ýöne oglan hiç haçan onuň düýşüne girmeyärdi.

Goja birdenkä oýandy, açyk duran gapydan Aýa seretdi, balagyny aldy-da geýdi. Külbeden çykyp, buşukdy, ýol bilen ýokary çykyp, oglany oýarmaga gitdi. Sähiriň salkyny ony biraz üşetdi. Ýöne ol üşemekligiň aýryljakdygyny, tizden gyzyň başlajakdygyny bilýärdi.

Oglanyň ýaşayan jaýynyň gapysy açykdy, goja aýakýalaňaç sessizje ýöräp, öýe girdi. Oglan daşky otagdaky krowatda ýatyrdy, Aý şöhlesi öçügsi bolsa-da, goja oglany saýgardy. Ol ýuwaşlyk bilen oglanyň aýagyndan tutdy-da, oglan tä oýanýança, arkanlygyna agdarylyp, özüne seredýänça ony goýbermedi. Goja oňa ümledi: oglan krowatyň ýanynda duran oturgyçdan balagyny aldy-da, oturan ýerinde geýindi.

Goja öýden çykdy, oglan hem onuň yzyndan haýdaberdi. Ol heniz hem ukudan gowy açylyp bilmändi, goja onuň eginlerinden gujaklady-da:

– Meni bagyşla – diýdi.

– *Que va!* – diýip, oglan oňa jogap berdi. – Nätek? Biz erkekleriň paýyna düşeni şoldur.

Olar ýol bilen aşaklygyna, gojanyň külbesine tarap ugradylar. Şu garaňkylykda-da bütin ýoluň ugry bilen aýaklary ýalaňaç adamlar öz gämileriniň bogaldaklaryny eginlerine alyp, haýdaşyp aşak inip baryardylar.

Oglan külbä ýetip, ujuna çeňnek dakylan ýüp ýumaklaryny, garpuny, gaňragy algy, goja bolsa daşyna ýelken oralan bogaldagy egnine atdy.

– Kofe içmäge meýliň barmy? – diýip, oglan sorady.

– Ilki bilen balyk tutulýan enjamlary gaýyga elteli, kofäni soň içeris.

Olar balykçylara hyzmat edýänligi sebäpli, diýseň ir açylýan kiçijik naharhanada konserw gutujyklarynda kofe içdiler.

– Sen gowy ýatyp bildiňmi, goja? – diýip, oglan sorady. Uky bilen hoşlaşmak oňa hernäçe kyn hem bolsa, ol indi ukudan açylyşýardy.

– Gowy ýatdym, Manolin. Bu gün işimiziň şowly boljagyna ynanyaryn.

– Menem – diýip, oglan aýtdy. – Indi men öz sardinlerimiz hem-de seniň meňleriňi getireýin. Meniňki bolsa balyk tutulýan enjamlary özi getirýär. Ol öz zatlaryny başga biri göterse halamaýar.

– Ikimiz welin, beýle däl. Sen baş ýaşyňa ýetip-ýetmänkän, men saňa balyk tutulýan enjamlaryny göterderdim.

– Bilýän – diýip, oglan aýtdy. – Biraz dur. Men häzir gelýän. Sen ýene kofe içsene. Bize bu ýerde nesýe berýärler.

Ol ýalaňaç aýaklaryna merjen riflerini ýapysdyryp, meňleriň saklanýan sowadyjylaryna tarap gitdi.

Goja kofäni haýallyk bilen içýärdi. Kofäni doýýançaň içmelidigini ol bilýärdi, çünki bu gün mundan başga nahar edinmeyärdi. Iýmek işi ony bireýýäm irizipdi, şol sebäpli-de ol deňze çykanda, öz ýany bilen hiç haçan iýer ýaly nahar alyp gitmeyärdi. Gaýygyň ön burnunda bir çüşe suw saklanýardy – ine, agşama çenli oňa gerek zat diňe şoldy.

Oglan sardinleri, gazete dolangy meňleri göterip gaýdyp geldi.

Balykçylar ýodajyk bilen suwuň kenaryna düşdüler. Olaryň aýaklary ownuk çagla çtimüp çykýardylar. Olar gaýygy göterip, suwa saldylar.

- Awuň ganly bolsun, goja.
- Seniňkem.

Goja kürekleriniň ýüp halkalaryny gaýyga berkidilen demre ötürdi-de, öňe eňlip, garaňkynyň içinde gaýygyny duralgadan çykarmaga başlady. Beýleki duralgalardan-da gaýyklar deňze çykarylýardy, Aýyň ýagtysynyň indi depeleriň aňrsyna düşýänligi sebäpli, goja olary görmese-de, gaýyklaryň suwa çykarylýandygyny hem-de sürülýän kürekleriň sesini eşidýärdi.

Wagtal-wagtal kä bir gaýykdan, käte başga bir gaýykdan adam sesleri eşidilýärdi. Ýöne gaýyklaryň köpüsünde ümsümlik höküm sürýärdi, olardan diňe kürekleriň sesi gelyärdi. Gaýyklar duralgadan çykyp, çar tarapa pytradylar, her kim özüniň balyk taparyn diýip tama edýän tarapyna garşy ýüzüp ugrady.

Goja kenardan uzaga gitmegi önünden ýüregine düwüpdü. Ýeriň ysyny goja yzda goýdy, ol ummanyň tämiz säherdäki ysna tarap göni öňe sürüp barýardy. Ol balykçylaryň “Beýik guýy” diýip at beren ýerine ýüzüp baran wagty, çuň suwda deňiz suwotularynyň ýaldyrap görünyändigine gözi düşdi. Şu ýerde suwuň düýbi birdenkä ýedi ýüz deňiz saženi möçberinde çuňlaşýar, suwuň akymy ummanyň düýbünüň dik eňnidine degip, suw burramyny emele getirýärdi. Şol sebäpli bu ýere dürli-dürli balyklar ýygnaýardylar. Leňňeje meňzeş balyklaryň, şeýle-de dürli-dürli owunjak balyklaryň ägirt uly sürüsi toplanýarlar, iň çuň ýerlerde bolsa käwagt örän köp karakatisler üşşýärdiler: olar gijelerine suwuň ýüzüne çykýarlar, aw gözläp ygyp ýören ähli sergezdan balyklara iýmit bolup hyzmat edýärdiler.

Garaňkynyň içinde goja säheriň golaýlaşýandygyny duýdy, ol kürek atyp barýarka, endirewük bir ses eşitdi – ol suwdan çykyp, özüniň gaty ganatlary bilen howany kesip ses edýän, nirä-de bolsa bir ýana uçup barýan balygyň sesidi. Uçýan balyklary ol gowy görerdi, olar bu ýerde ummanda gojanyň iň gowy dostlarydy. Guşlara, ylaýta-da, hemişe iýmit agtaryp uçýan, hiç haçan diýen ýaly ony tapmaýan kiçijik hem-de ejizje deňiz garlawaçlaryna onuň rehimi gelerdi. Ol: “Maslykçy ýa-da beýleki uly, güýçli guşlar diýmeseň, guşlaryň gılczerany biziňkiden has agyr. Eger umman käwagt şunuň ýaly rehimsiz

boljak bolsa, onda näme üçin guşlary, ylaýta-da, şu deňiz garlawaçlary ýaly guşlary şeýle ejiz, özüni oňarmaýan edip ýaratmak nämä gerek bolduka? Umman rehimdar hem owadan, ýöne ol käwagt birdenkä şeýle gazaba münýär welin, onuň üstünde iýmit gözläp, kä uçup, kä suwa çümüp, özläriniň ejiz, tukat sesleri bilen biri-birini çagyryan guşlar has ejiz görünýärler” diýip oýlanardy.

Ol öz ýanyndan deňze – ony söýýän adamlaryň aýdyşyça – ispança *la mar* diýerdi. Deňzi söýýän adamlaram deňiz barada käte erbet zatlar hem diýýärler, ýöne olar deňiz hakda söhbet açanlarynda edil aýal hakda gepleýän ýaly joşgunly gürleýärdiler. Özleriniň balyk tutulýan enjamlary üçin galtgynyň deregine buýdan peýdalanýan, akulanyň bagry ýokary nyrhdan geçýän günlerinde satyn alnan motoly gaýyjaklar bilen awa çykýan ýaş balykçylar bolsa, deňiz hakda gürrüň edenlerinde erkek kişi hakda gürrüň edýän ýaly, deňze *el mar* diýýärler. Olar deňiz hakda söhbet edenlerinde ummasyz giňişlik, bäsdeş, kähalatda bolsa, duşman barada gürrüň gidýän ýaly edip gürleýärler. Goja bolsa deňiz barada hemişe ajap nygmatlar berýän, käte bolsa bermeyän aýal hökmünde pikir edýärdi. Eger ol garaşylmadyk erbet bir iş edäýende-de – oňa etjek alajyň ýok, onuň häsiýeti şeýle – şol pikirde. “Aý deňzi aýal hökmünde tolgundyryň” diýip, goja oýlandy.

Ol özüne kän agram bermän, gaýygy ýuwaşjadan sürüp barýardy, çünki ummanyň ýüzi akymyň suw aýlanyşygyny döredýän yerinden başga yerleri tekizdi. Goja etmeli işiniň üçden birini akyma goýýardy, daň saz berende ol şu sagatda bolaryn diýip çak eden yerinden has uzaklara gidendigini gördi.

“Men çuň yerlerden tutuş bir hepdeläp balyk awlap, hiç bir zat tutup bilmändim – diýip, goja oýlandy. – Şu gün banito hem albakore balyklarynyň sürüsiniň bolýan yerinde-de bagtymy synap göreýin, birdenkä bu yerde uly balyk hem bolaýsa?!”

Daň saz berenem bolsa heniz jahan ýagtylmandy, onda-da goja ujy meňli çeňňeklerini eýýäm deňze taşlapdy, akymyň ugry bilen ýuwaşja ýüzüp barýardy. Meňleriň biri kyrk deňiz saženi çemelerinde, başga biri bolsa ýetmiş baş sažen aşak düşüpdür, üçünjisi hem-de

...jisi bolsa mawy suwuň takmynan ýüz, ýüz ýigrimi baş sažen öünç çümüpdür. Meňler başaşak sallanyşyp durlar, çeňnek meň balyjagynyň içinden geçirilip, pugta baglanypdy, çeňnegiň egredilen ýerine-de, ujuna-da täze balyjaklar düzülipdi. Çeňnekler balyjaklaryň iki gözünden hem ötürilipdi. Çeňnege golaý gelen uly balyk onuň her bir bölejiginiň süýji we tagamly ysynyň bardygyny duýup biljekdi.

Oglaň goja iki sany täzeje tunes berip goýberipdir. Olary goja aldy-da, iň uzyn çeňnekli ýüplere dakdy, beýleki ikisine bolsa uly gök makreli we sary umbrisi ildirdi. Ol bulary öten sapar hem ulanypdy, olar häzirem öňküleri ýalydy, balyjaklar bolsa olary has hem ýakymly ysly, tagamly edip görkezýärdi. Uly galam ýogynlygynda bolan her bir çeňnek ýüpi inçejik çybygyň üstüne atylypdy. Balyk gelip meňe sähelçe degse-de, ol çybyk suwa tarap egler ýaly edilipdi. Ýüpleriň ujy her biri kyrk sažen bolan iki sany ätiýaçly ýumaga baglydy. Bu ýumaklar öz nobatynda başga bir ätiýaç ýumaklar bilen sepleşer ýaly edilipdiler. Gerek wagty balygy üç ýüz saženden hem artyk aralyga goýbermek boljakdy.

Goja häzir gök çybyklaryň borta tarap egilýändigine ýa-da egilmeýändigine syn edýärdi hem-de çeňnek ýüpüniň suwa göni, zerur bolan çuňluga gitmegi üçin gaýygyny ýuwaşja sürüp barýardy. Jahan ýagtylypdy, Gün indi çykjak bolup durdy.

Gün deňizden sähelçe ýokary galanda, goja beýleki gaýyklar-da görüňdi: olar akymyň giň ýüzünde oýda ýaly, kenara has ýakyn ýaly görünýärdiler. Soň Günüň şöhesi has-da ýiteldi, indi Günüň ýalkymy suwa düşýärdi, Gün guşluk bolanda bolsa onuň şöhesi deňziň tekiz ýüzünde döwölüp, göni gözüne düşýär. Olar biçak gözüňi gamaşdyrýardy. Goja şonuň üçin suwa seretmezlige çalşyp, gaýygyny sürüp barýardy. Ol çeňnekli ýüpleriň çümen ýerine – deňziň garaňky düýbüne siňe seredýärdi. Onuň ýüpleri beýleki balykçylaryňka garanyňda, mydama-da göni çümerdi, dürli çuňlukdaky balyklar meňe deňiz tümlüginde onuň kesgitlän ýerinde garaşýardylar. Beýleki balykçylar öz torlaryny akymyň ugruna akdyrýardylar-da, balyk tutýan enjamlaryny ýüz sažen aşak atdyk diýip hasap edýärdiler. Emma ol enjamlar diňe altmyş sažen töwereginden aňry geçmeýärdiler.

“Men balyk tutýan enjamlarymy hemişe suwa takyk atýan – diýip, goja oýlandy. – Meniňki şonda-da şowuna däl. Ýöne kim bilýär, belki, şu gün meniň bagtym açylar. Gün bar, gün bar. Adamyň işi şowly bolsa, elbetde, ol gowy zat. Ýöne men öz işimde takyk bolmagy gowy görýän. Bagt gelen wagty men ony garşy almaga hemişe taýýar bolýan”.

Gün garyş boýy ýokary galdy. Indi gündogara seretmek-de onçakly kyn däl. Indi diňe üç sany gaýyk görünýärdi: şu ýerden garanyňda, olar suwuň içinde pes oýda oturan ýaly, kenarda aralaryny üzmedik ýaly bolup görünýärdiler.

“Daň şapagy ömürboýy meniň gözlerimi gamaşdyrды – diýip, goja oýlandy. – Ýöne olar heniz-de gowy görýärler. Gün gijigen çagynda men Güne gös-göni seredip bilýärin, gara temgiller hem göz önümde gaýmalaşmaýarlar. Gijara Gün has ýiti ýagty saçýar ahyry. Ýöne ertirlerine ol meniň gözümi gamaşdyrýar”.

Goja edil şol wagt uzyn gara ganatlaryny gerip, asmanda aýlanyp ýören fregat guşuny gördi. Ganatlaryny yzyna garşy göneldip, guş eňaşak suwa indi-de, ýene täzedan asmanda aýlanmaga başlady.

– Aw bardygyny aňdy – diýip, goja seslendi. – Ol biderek ýere aýlanmaz.

Goja öz gaýygyny guşuň aýlanýan ýerine tarap ýuwaşja sürdi. Ujy çeňnekli ýüpleriniň suwuň içine gös-göni düşýänine ol howlukman gözegçilik etdi. Şeýle-de bolsa gaýyk suw akymyna ýetip, ondan az-kem ozupdyr. Goja gaýygy ozalkysy ýaly göni tutýan hem bolsa, onuň hereketi guş peýda bolandan soň, birmeme çaltlaşypdy.

Fregat has ýokary galdy-da, ganatlaryny giňden gerip, ýene-de aýlanyp ugrady. Ol birden suwa çümdi. Goja suwuň içinden uçýan balygyň zyňlyp çykandygyny, deňiz tekizliginiň üstünden umytsyzlyk bilen uçup gidendigini gördi.

– Makrel – diýip, goja gaty seslendi. – Iri, altyn makrel.

Ol küreklerini suwdan çykaryp, gaýygyň burun deşiginiň aşagyndan çeňnekli ýüplerini çykardy. Ýüpüň ujuna uly bolmadyk çeňnek sim bilen saralypdy. Ol çeňnege sardina balyklarynyň birini ötürdi. Goja çeňnekli ýüpüni suwa atdy-da, ony gaýygyň yz tarapynda

berkidilen halka dañdy. Soň ol başga bir çeňňekli ýüpe meňi ötürdi-de, ony düşegiň astyndaky kölege de ýumaklygyna goýdy. Ol küreklerini alyp, indi aşak inip, suwuň üstünde aw awlaýan uzyn ganatly gara guşa ýene-de syn etdi. Guş ganatlaryny arkasyna garşy gerip, ýene-de suwa çümdi, soň bolsa uçýan balygyň yzyndan kowalap aljyraňnylyk hem-de ejizlik bilen ganatlaryny kakdy. Goja suwuň ýüzüniň birmeme gümmerçekläp galýanyny gördi – bu bolsa altyn makreliň özünden gaçyp barýan balygyň yzyndan kowýanlygyny aňladýardy. Balygyň aşak çümjek pursadynda hut onuň gabadyna bolmak niýeti bilen makrel örän çaltlyk bilen onuň ýoluny kesip geçýärdi.

“Ol ýerde makrelleriň uly sürüsi bar bolara çemeli – diýip, goja oýlandy. – Olar biri-birinden aralary üznelikde ýüzýärler. Balyklarda gutulma mümkinçiligi az. Guşuň hem ony tutup bilerin diýen niýeti ýok. Uçýan balyk fregatyň güýji ýeterden has iri, onsoňam ol örän çalt hereket edýär”.

Goja uçýan balygyň zol-zol suwdan zompuldap çykyşyna, guşuň ony nähili çemesiz ýagdaýda tutjak bolşuna syn edýärdi. “Makrel menden sypdy – diýip, goja oýlandy. – Ol örän çalt ýüzüp, gaty uzaga gidendir. Belki, sürüden gaçyp galan makrel maňa düş geler, belki, onuň golaýynda meniň uly balygym hem ýüzüp ýörendir? Ol haýsy-da bolsa bir ýerde ýüzmeli ahyry”.

Gury ýeriň ýokarsynda görüňän bulutlar indi edil dag gerşiniň belentligine göterilen ýalydy, kenar bolsa çalymtyl-mawy depeleri bolan uzyn gök zolaga meňzeýärdi. Suw garamtyl mawy, melewşe reňke öwrülipdi. Goja suwa sereden wagty deňziň garaňky çuňlugynda planktonlaryň hem Gün şöhlesiniň enaýy öwşün atyp duranlygyny gördi. Ol çeňňekli ýüpleriniň suwuň içinde göni gidýändigine ýa-da gitmeýändigine syn edýärdi. Çar tarapynda planktonlaryň şeýle köpdüğine begenýärdi, çünki olar aw eder ýaly balygyň bardygyny aňladýardylar. Gün yokary galanda, onuň şöhlesiniň suwda öwşün atmagy, şeýle hem Ýeriň yokarsynda sallanyşyp duran bulutlar indi howanyň gowy boljakdygyny aňladýardy. Ýöne guş eýýäm uzaklara uçup gidipdi, suwuň ýüzünde

bolsa sap-sary, güne ýanan sargas suwotularyndan, melewşe reňkli, öwşün atýan goýy köpürjiklerden, ýagny gaýygyň golaýynda ýüzüp ýören portugal fizaliýasyndan başga zat görünmeýärdi. Fizaliýa bir gapdala agdaryldy, soň bolsa ýene-de öňki ýagdaýyna geldi. Ol göýä sabyn köpürjigi ýaly bolup, Gün şöhlesine ýalpyldap, şadyýan ýüzüp barýardy, özüniň bir ýarda golaý uzyn, ölüm howply melewşe şupalselerini yzy bilen süýräp barýardy.

– Häý, nejis – diýip, goja seslendi.

Ýeňiljek kürek atyp, ol çuň suwa seretdi, şonda, şo taýda stýrenip barýan şupalseleriň reňki ýaly reňkli owunjak balyjyklara gözi düşdi: olar şupalseleriň arasy bilen, suwuň alyp barýan köpürjikleriniň kölegesi bilen ýüzüp barýardylar. Şupalsäniň awusy olara zyýan ýetirip bilmeýärdi. Adamlar bilen başga gep: ine, şunuň ýaly ýylmançak hem melewşe reňkli şupalseler çeňňekli ýüpe ýapýşan wagtly, goja oňa ilen wagtly balygy alýança, onuň gollary tirseklerine çenli edil awuly çyrmaşyk gülüň ýakyşy ýaly gyzyl ýara öwrüp goýýardy. Zäherlenmek dessine yüze çykýardy, gamçynyň urgusy ýaly, ýiti agyry endam-janyňdan parran geçýärdi.

Edil älemgoşar ýaly al-ýaşyl öwüsýän köpürjikler inňän owadandylar. Ýöne olar deňiz ýaşajylarynyň in hilegäridiler. Goja bolsa ägirt uly deňiz pyşdyllarynyň olary lak-luk atyşyna seretmegi gowy görýärdi. Pyşdyllar fizaliýalary gören batlaryna olaryň ön tarapyndan barýarlar, hüjüm etmez ýaly gözlerini ýumýarlar, soňra fizaliýalary şupalseleri bilen birlikde iýýärdiler. Goja pyşdyllaryň fizaliýalary iýişlerine garamagy gowy görýärdi, ondan soň kenarda ol köpürjikleri gabarçakly dabany bilen üstünden basyp ýarmagy hem-de ýarylyşlaryna diň salmagy halaýardy.

Ol gök pyşdyllary owadandyklary, çalasyndyklary üçin, şeýle hem gymmatdyklary üçin gowy görerdi. Sary bron geýnen, söýgi oýunlarynda näzirgäp, gözlerini ýumup, portugal fizaliýalaryny iýýän emelsiz hem-de akmak bissleri geçirimlilik bilen ýigrenýärdi.

Ol birmäçe ýyl awçylar bilen pyşdyl awlamaga giden hem bolsa, ilin yrym edip, pyşdyllardan gorkuşlary ýaly gorkmaýardy. “Luty” diýlip atlandyrylýan ägirt uly läşe meňzeş, gaýygyň uzynlygy ýaly uly, bir tonna golaý agramly pyşdyllara-da onuň nebsi agyryýardy.

adamlaryň köpüsi pyşdyllara birchim darýarlar. Haywan ätären ýaly soýup, tike-tike edenlerinden soň hem, pyşdyl ýüregi uzak wagtlap urup durýar. “Mende-de şonuň ýaly ýürek bar ahry – diýip, goja oýlandy. – Meniň aýaklarymam, ellerimem olaryňka meňzeş”. Ol güýjüne güýç goşmak üçin pyşdyl ak ýumurtgalaryny iýdi. Ol güýzüň başky aýlarynda güýçli bolmak, hakyky uly balyk tutmak üçin ýazyň soňky aýynyň tutuş dowamynda ýumurtga iýip gezdi.

Şeýle hem goja her gün balykçylaryň köpüsiniň balyk tutýan enjamlaryny saklaýan saraýynda duran ullakan çelekden alyp, akulanyň bagryndan alnan ýagdan bir käse içerd. Bu ýagy islän balykçy içip bilýärdi. Köp balykçylara bu ýagyň tagamy ýaramaýardy, ýöne ony içmek tüm-garaňkyda ýyly ýorgandan çykan ýaly erbet däl, bu ýag dümewden goraýardy, gözleriň üçin-de peýdalydy.

Goja asmana göz aýlanda fregatyň ýene-de deňziň üstünde aýlanyp ýörenini gördi.

– Balyk tapdy öýdýän – diýip, ol sesli aýtdy.

Uçýan balyklaryň hiç biri-de suw ýüzüniň tekizligini bozmaýardy, töwerekde ownuk balyklaryň bardygy-da duýulmaýardy. Ýöne goja birdenkä bir tunesiň suwdan ýokary çykanyny, uçup barşyny, agdarylyşyny ýene-de başaşak bolup deňze çümüp gidişini gördi.

Tunes Güne kümüş ýaly ýalkym saçdy. Onuň yzy bilen bolsa beýleki tunesler çar tarapa böküşip ugradylar. Şonda olar suwy köpürjikledip, owunjak balyjaklary uzak aralyga zyňyp goýberýärdiler. Tunesler balyjaklaryň töwereginde aýlanýardylar we olary öňlerine salyp kowalaýardylar.

“Eger-de olar çalt ýüzüp gitmeseler, men ähli süriniň yzyndan ýeterdim” diýip, goja pikir edişine, tunesleriň suwuň ýüzüni şpyrdadyp, ak köpürjik edişlerine, fregatyň bolsa tuneslerden gorkup, suwuň ýüzüne çykan balyjaklary suwa urup, garbap alşyna syn etdi.

– Guşlar balykçynyň ynamdar kömekçileridir – diýip, goja aýtdy.

Şol wagt gaýygyň yz tarapyndan atylan gysga, diňe bir oramanyny saklap duran ujy çeňňekli ýüpi gojanyň aýagynyň astyndan dartyldy. Goja küreklerini taşlady-da, sandyrap, çeňňegi çekýän kiçiräk tunesiň agramyny duýup, ýüpün ujundan pugta tutup, ony suwdan çekip başlady. Onuň elindäki ýüp barha we barha agralýardy. Ony gaýygyň ýanyna çekip getirmänkä hem-de ony gaýygyň üstüne çykarmanka goja balygyň gök arkasyny, gyzyň çäýylan ýaly bolup görünýän gapdalyny görüp ýetişdi.

Edil guýma ok ýaly dykyzja tunes gaýygyň yz tarapynda Gününň şöhesine çürşüp ýatyşyna ullakan manysyz gözlerini petredip, birsyhly hereketlenýän guýrugyny sandyradyp urup ýatyşyna, ýaşayş bilen hoşlaşýardy. Oňa gojanyň nebsi agyransoň, ol onuň kellesine urup öldürdi-de, gaýygyň yz tarapyndaky düşegiň astyna – kölegä aýagy bilen itip goýberdi.

– Albakore – diýip, ol seslenip aýtdy. – Mundan örän gowy meň bolar. Onuň agramy hem on funt dagy bardyr, şondan az däl.

Goja öz-özi bilen ilkinji gezek haçan sesli gürleşip başlandygyny ýadyna düşürp bilmedi. Ozallar, ýeke özi galan wagty, ol aýdym aýdardy, ol ýelkenli uly gämiler bilen gidenlerinde ýa-da pyşdyl awlamaga çykanlarynda wahtada duran wagtlyk kate gijelerine hem aýdym aýdardy. Belki, ol öz-özi bilen sesli gürrüň edip ugrandyr. Indi ol muny ýadyna düşürp bilmeýär. Ýöne oňlan bilen balyk tutan mahallarynda-da olar diňe zerur bolan wagty nalaç işsiz oturanlarynda mejbury ýagdaýda gürrüň ederler. Deňizde juda bir zerur bolaymasa, gürrüň edilmeýärdi. Goja-da gürleşmegi halamazdy, şýdibem ol däbi hormatlaýardy. Indi bolsa ol öz oý-pikirlerini telim gezek daşyndan gaýtalady – bu hiç kime agyr düşenok ahry.

“Eger kimdir biri meniň öz-özüm bilen gürleşýändigimi eşidäýse, onda ol maňa dälirändir öýder – diýip, goja öz-özüne aýtdy. – Ýöne men barybir akylymdan azaşmadyk bolsam, onda kimiň meniň bilen näme işi bar? Baý adamlaryňky hezil: gaýykda gürrüň eder ýaly olaryň radiolary bar, radio olara beýsbol baradaky täzelikleri-de aýdyp berýär”.

“Häzir beýsbol barada pikir etmegiň wagty däl – diýip, goja öz-özüne aýtdy. – Häzir diňe bir zat barada pikir etmeli – meniň näme üçin doglandygym barada oýlanmaly. Belki, şu tunesler sürüsiniň ýany bilen meniň uly balygym-da ýüzüp ýörendir. Men diňe ýekeje, albakoreni, onda-da sürüsinden aýrylyp galan albakoreni tutup görüpdim. Olar kenardan gaty uzaklarda aw awlaýarlar, özlери-de örän çalt ýüzyärler. Şu gün deňizde duş gelen zatlaryň ählisi örän tiz hereket edýärler, onda-da demirgazyk-gündogara tarap. Belki, günün şu wagtynda hemişe şunuň ýaly bolýandyr? Belki-de, bu howanyň üýtgejegini aňladýandyr, men ony bilýän däldegin?”

Goja indi ýaşyl öwüsýän kenar zolagyny görmeyärdi: bu ýerden garanyňda, göwnüňe bolmasa, gök depeleriň gar bilen örtülen ýaly ap-ak bolup görünýän üstleri salgyma meňzeyärdi. Olaryň üstündäki bulutlar hem belent gar daglaryna çalym edýärdi. Deňiz diýseň garaňkyrady, Gün şöhləsi suwda döwülýärdi hem suwa siňip gidýärdi. Planktonyň sansyz uçgunlaryny indi süýr depede duran Gün öçürýärdi, goja garamtyl gök suwda diňe Gün şöhleleriniň döwürmeginden ýüze çykan älemgoşar tegmillerini hem-de göni çuňluga gidýän ýüpi görýärdi – bu ýerde çuňluk bir mile dagy ýetýärdi.

Tunesler – balykçylar şu görnüşden bolan balyklaryň ählisine tunesler diýýärler, olary satmak üçin bazara çykanlarynda ýa-da meň hökmünde ulanjak bolanlarynda hakyky atlaryny tutup, olary biri-birinden tapawutlandyryýarlar – ýene-de gaty aşak giden bolmaly.

Gün gyzýardy, goja Günüň ýeňsesini ýakyp barýandygyny duýýardy. Kürek atýan mahaly onuň arkasyndan der syrygyp akýardy.

“Men akymyň ugry bilen gidip bilerdim – diýip, goja oýlandy. – Edil wagtlynda oýanarym ýaly çeňňekli ýüpi aýagymyň başam barmagyna sarap, biraz uklap hem bilerdim. Ýöne bu gün segsen başıñy güt. Şonuň üçin hüşgär bolmak gerek”.

Edil şol pursatda gök çeňňek çybyklarynyň biri sarsyp gitdi, goja muny görüp, suwa tarap egildi.

Ine! diýdi ol. Ine! Gaýygy çaykamajak bolup, küreklerini emay bilen suwdan çykardy.

Goja çeňňekli ýüplüne golay süýşdi, ony sag eliniň başam süýem barmaklary bilen tutdy. Ýüplüň gymyldaýanyndan dartylýandygynam ol duýmady, şonuň üçin ýüpi çekmän, gowşak saklady. Ýöne ýüp ýene-de silkindi. Bu saparky silkiniň hüşgärlidi, ýuwaşjady, goja munuň nämedigini anyk bilýärdi. Ýüz deňiz sazeni çemesi çuňlukda marlin çeňňegiň ýiti ujuna hem-de çeňňegiň el bilen egredilen ýerine ötürilen sardinleri iýýärdi. Çeňňek kiçiräk sardiniň kellesinden ötürilipdi.

Goja çeňňekli ýüpi ýeňiljek saklap durşuna çep eli bilen ony ýuwaşjadan çybykdan çözüp aýyrady. Indi ol ýüp balyga bildirmän, gojanyň barmaklarynyň arasyndan süşüp bilýärdi.

“Kenardan şunuň ýaly uzakda, onuň üstesine-de, ýylyň şu paslynda maňa gabat gelen bu balyk, uly balyk bolmaly. Iýiber, balyk. Iýiber. Hany, ýene-de iýsene. Sardinalar täzejedirler, saňa bolsa suwda, alty ýüz fut çuňlukda sowukdyr, garaňkydyr. Garaňkyda ýene bir gezejik öwrül-de, zyňa gelip iýsene!”

Ol çeňňek ýüplüniň ýeňiljek, hüşgärli dartylyp gidenini, soňra bolsa has güýçlüräk dartylýanyny duýdy – diýmek, sardinalaryň birini çeňňekden goparyp almak balyga kynrak düşen bolara çemeli. Soňra ümsümlik boldy.

– Ýeri – diýip, goja sesli aýtdy. – Ýene birje gezek zyňa öwürülsene. Ysgap gör. Eýsem, olar gowy dälmi? Gowuja iý. Soňundan görersiň häli, tunesleri iýip görmegiňem gezegi geler! Ol gatyja hem sowujakdyr, iýdigiňçe iýesiň geler. Utanma, balyk. Iýsene, senden haýyş edýän.

Ol çeňňek ýüplüni başam barmagy bilen süýem barmagynyň arasynda saklap garaşdy, şol bir wagtda beýleki çeňňekli ýüplere-de gözegçilik etdi. Çünki balygyň o ýerden bu ýere ýüzüp gitmegi mümkindi. Birdenem ol çeňňekli ýüplüň ýene-de ýeňiljek, bildirer- -bildirmez çekilip gidendigini duýdy.

– Düşer – diýip, goja sesli aýtdy. – Çeňňege düşer ol. Hudaý oňa jan saglygyny bersin!

Ýöne balyk çeňňege düşmedi. Balyk giden bolmaly, çeňňekli ýüp gymyldamaýardy.

– Ol gidip bilmeli däl – diýip, goja aýtdy. – Hudaý şaýatdyr, ol gidip bilmez. Ol ýöne bir öwrüm edýändir, ýañadan yzyna gaýdyp geler. Belki, ol eýýäm çeňňege düşendir, şony ýadyna düşürip, näme edendigine akyl ýetirjek bolup durandyr.

Edil şol wagt ol çeňňekli ýüpüň ýeňiljek gidendigini duýdy. Şonda gojanyň ýüregi ýerine geldi.

– Men aýtdym-a ol öwrüm edýändir diýip. – Goja sesli dillendi. – Indi ol hökman çeňňege düşäýmeli.

Ol balygyň ýüpi çekýändigini duýup, çäksiz begendi, özüni bagtly saýdy. Birdenem akyla sygmajak uly agyrlyk duýdy. Ol äpet balygyň agramyny duýdy. Balygyň barha we barha aşak gitmegine ýol berip, ol ýüpi boş goýberýärdi, şol bir wagtda hem ýüpüň ýene bir ýumagyny çözüp ugrady. Çeňňekli ýüp onuň barmaklarynyň arasyndan geçip, barha aşak gidip otyrdy. Goja ýüpi çalaja tutup duranam bolsa, ägirt uly agyrlygy duýýardy.

– Bu nähili balykka! – diýip, goja seslendi. – Dodagyny çeňňege ildirip, indem onuň bilen uzaklara gaçyp gitmekçi bolýar.

“Ol, barybir, dolanar-da çeňňegi ýuwdar” diýip, goja oýlandy. Ýöne ol göz degmeginden gorkup, pikirini sesli aýdyp bilmeli. Ol bu balygyň nähili ägirtedigini bilýärdi. Agzynda keseligine galan tunes bilen onuň garaňkylyga garşy barha uzaklaşyp barýandygyny goja göz önüne getirýärdi. Göz açyp-ýumasy salym hereket togtady. Ýöne ol cntegem balygyň agramyny duýup durdy. Soňra agyrlyk güýçlenip ugrady, goja bolsa ýüpi boş goýberýärdi. Ol birsalym ýüpi barmaklary bilen tutup gördi, ýüpüň gymyldamasy has artdy, ýüp göni aşak çekildi.

– Düşüpdür – diýip, goja aýtdy. – Goý, indi ony mazaly ýuwutsyn.

Ol çeňňekli ýüpe barmaklarynyň arasyndan taýyp gitmegine ýol berdi, çep eli bilen bolsa iki sany ätiýaç ýumagynyň boş uçlaryny ikinji çeňňegiň ätiýaç ýumagynyň halkasyna daňdy. Indi ähli zat taýýardy. Balygyň düşen ýüpüni hasap etmeseň-de, her biri kyrk sažene barabar bolan üç sany ätiýaç ýumagy bardy.

– Ýene biraz iýsene – diýip, goja aýtdy. – Iýsene, utanmasana.

“Çeňňegiň ýiti uýy seniň ýüregiňe çümüp, seni dessine öldürer” ýaly gowuja iýsene – diýip, goja oýlandy. – Özün suwuň ýüzrägine çyk-da, garpuny teniňe dürtmäge maňa maý ber. Aý, bolýa. Sen eýýäm taýýarmy? Iýip doýaýdyň öýdýän?”

– Wagt boldy! – diýip, goja seslendi-de, iki eli bilen ýüpi güýçli çekdi. Bir ýarda golaý ýüpi çekip aldy. Soňra ýüpi kä bir eline, käte beýleki eline geçirip çekdi. Her çekende ol elleriniň hem-de endamynyň ähli güýjüni jemläp çekýärdi.

Birdenem onuň edenleriniň bary biderek boldy: balyk kem-kemden ondan barha uzaklaşyp başlady. Indi goja ony bir dýuým hem ýanyna golaýlaşdyryp bilmeýärdi. Elbetde, onuň çeňňekli ýüpleri uly balyklara niýetlenensoň berkdi. Goja ýüpi egninden aşyryp, onuň suwy sykylyr ýaly gaty berk çekdi. Soňra ýüp pažžyldap, ýuwaşja ses etdi. Ol bolsa oturan tagtasyna daýanyp, göwresini arkan gaýşardyp, ýüpi berk saklady. Indi gaýyk demirgazyk-günbatara tarap ýuwaşja süýşüp ugrady.

Balyk birsyhly yüzüp barýardy, olaryň ikisi-de dury suwda ýuwaş hereket edýärdiler. Beýleki meňli ýüpler heniz-de deňze taşlangylygyna durdy. Ýöne goja olary hiç zat edip bilmeýärdi.

– Wah, şu wagt ýanymda ol oğlan bolan bolsady – diýip, goja aýtdy. – Meni balyk süýräp alyp barýar, özüm bolsa tirkeg bitengi* (*Biteng - gäminiň ýokarky palubasynyň burun tarapynda oturdylyan çoyundan ýa-da polatdan guýlan ýarym gulaç ýaly sütünlik, oňa tirkeg ýüpi berkidilýär) ýaly bolup otyryn. Çeňňekli ýüpi gaýyga daňsamam bolardy. Ýöne onda balyk sypmagy mümkin. Ýüpi özüm berk saklaýyn, gerek boldugyça goýberip-çekip duraýyn. Hälem, Hudaýa şükür, ol deňziň düýbünde gitmän, yüzünden yüzüp barýar... Birden ol aşak çümäýse, men näme ederkäm? Eger ol daş ýaly bolup, deňziň düýbüne gidip ölse, men näme ederkäm? Bilemok. Onçasyny görmeli bolar-da. Meniň etjek işim az däl.

Ol arkasyndan geçen ýüpe-daýandy, ýüpüň gytaklaýyn suwa gidýänligine, gaýygyň demirgazyk-günbatara tarap ýuwaşja çekilip barýandygyna syn etdi.

“Ol tizden öler – diýip, goja oýlandy. – Ol hemişe yüzüp ýörtüp bilmez-ä”.

duýçli balyk maňa duçar gelmändi. Özem haýran galaýmaly ýeri, bu balygyň özüni alyp barşy-da ýaman geň. Belki, ol has akyly bolansoň böküp, çabalanyan dälidir. Ol bökürjekläberse ýa-da bar güýji bilen öňe tarap dyzasa, meni heläk ederdi. Belki, ol öň hem ençeme gezek çeňňege düşüp görendir, ýaşamak üçin şeýle göreşmelidigini ol bilýändir. Onuň garşysynda göreşýäniň bir adamdygyny, onda-da bir gojadygyny oňa bilmek nämä gerek. Ýöne bu balyk uly bolmaly, eger eti tagamly bolaýsa-ha, gör, ol näçe pul getirerdi! Ol meňe-de edil erkek ýaly topuldy, meni-de erkek ýaly çekip barýar, meniň bilen hiç zatdan çekinmän göreşýär. Dogrudanam, ol näme etmelidigini bilýärmikä ýa-da maňa meňzäp, kellesine faýak degen ýaly bolup ýüzüp barýarmyka?”

Ol bir gezek çeňňek bilen ene marlini tutuşyny ýatlady. Erkek balyk mydama ene balygy iýmite ilki goýberýär, onuň iýmiti ilki iýmegine ýol berýär. Çeňňege düşmek bilen ene balyk gorkusyndan ýaňa gazaply, gözsüzbatyryk edip göreşe girdi, bu göreş ony derrew ýadatdy. Erkek balyk ondan bir ädim hem yza galman, deňziň ýüzünde onuň bilen bile aýlaw etdi. Ol şeýle bir ýakyn geldi welin, goja bu balyk özüniň oraga meňzeş ýiti guýrugy bilen çeňňekli ýüpi kesäýmabilsedir diýip ätiýaç etdi. Goja ene balyga gaňrak ildirip, sançgy ýaly ýiti, gyalary бүдүр-сүдүр giň agzyny tutup, ony tokmak bilen uranda-da, soňra balygyň kellesiniň reňki ýüz görülyän aýnanyň arka ýzline çalyňýan amalgamanyň reňkine meňzeyänçä kellesine uranda-da, soňra ýanyndaky oglanyň kömegi bilen balygy çekip gaýyga atalarynda-da, ol erkek balyk hiç ýere gitmän durdy. Soňra goja çeňňekli ýüpüni ýygnap, garpunyny häzirlän mahalynda, erkek balyk öz hemrasyna näme bolandygyny görmek isleýän ýaly, gaýygyň golaýynda suwdan ýokary bökdi, döşündäki ýüzgüçleriniň açyk siren reňkli panatlaryny giň gerip, suwuň düýbüne çümüp gitdi. Onuň ýapymysyndaky giň, siren reňkli zolaklar aýdyň göründi. Goja onuň bıçak owadandygyny hiç ýadyndan çykaryp bilmeýärdi. Özem ol soňuna çenli öz hemrasyny taşlap gitmändi.

“Denizde şunuň ýaly tukatlygy men hiç mahal görmändim – diýip, goja oýlandy. Oglanyňam keýpi bozuldy. Biz onsoň öz ýanymyzdan ene balykdan öňüň sorap, dessine onuň läşini bölkleşdirdik”.

– Oglanyň ýanymda ýoklugyny diýsene – diýip, goja seslendi-de, gaýygyň burun tarapyndaky tegelek tagtalara arkasyny yaplap oturdy. Goja egninden basýan ýüptüň üsti bilen özüniň haýsydyr bir maksadyna tarap gyşarnyksyz eňip barýan äpet balygyň ägirt uly güýjüni mydama duýup durdy.

– Görsene muny, diňe meniň mekirligim onuň ýazgydyny üýtgetdi oturyberdi!

“Ummanyň garaňky çuňlugynda, her hili duzaklardan, meňlerden, ynsan mekirliginden uzakda bolmak onuň ýazgydy. Ýeke özüň onuň yzyndan gidip, adam aýagy sekmedik ýerden – dünýäde adam oglunyň barmadyk yerinden ony tapmak bolsa meniň ýazgydym eken. Indi, biz günortadan bäri biri-birimize baglandyk. Oňa-da, maňa-da kömek etmäge hiç kim ýok”.

“Belki, men balykçy bolmaly hem dälidirin – diýip, goja oýlandy. – Ýöne men hut şunuň üçin doguldym ahyry. Diňe daň atanda tunesi iýmek meniň ýadymdan çykmasa bolýar”.

Günüň dogmagynyň öň ýanynda gojanyň arka tarapyndaky meňli ýüpleriň biri çekildi. Ol çeňňek çybygynyň döwlendigini, çeňňek ýüpüniň bolsa gaýygyň planşiriniň üstaşyr süýşüp barýanyny duýdy. Garaňkylykda ol pyçagyny gynyndan çykardy, balygyň ähli agramyny çep egnine geçirip, arkan gaýşaryp, planşirden geçen çeňňek ýüpüni kesip goýberdi. Soňra ol öz ýanyndaky çeňňekli ýüpi-de kesdi, garaňkylykda ätiýaç ýumaklaryň uçlaryny biri-birine pugta daňdy. Ol düwni mäkäm etmek üçin aýaklary bilen ýumaklary berk saklap, bir eli bilen gaty çakgan işledi. Indi onda ätiýaç çeňňek ýüpleriniň tutuş alty sany ýumagy bardy. Onuň her bir kesen çeňňek ýüpünden iki ýumagy, balyk düşen çeňňekli ýüpden hem iki ýumagy bardy. ýumaklaryň ählisi biri-biri bilen çatylypdy.

“Jahan ýagtylanda – diýip, goja oýlandy. – Kyrk sažen aşak goýberen çeňňekli ýüpümi hem tapjak bolaýyn, ony-da kesip alyp, ätiýaç ýumaklaryna çataýyn. Dogrusy, men çeňňeklerimden, çümdürgiçlerimden başga-da, iki yüz sažen çemesi pugta katalon ýüpümden hem dynýan. Zyýany ýok. Olary ýene-de tapmak bolýar. Ýöne haýsydyr bir balyk beýleki çeňňege düşüp, bu balygymdan

dyndyraýsa, kim maňa şunuň ýaly başga balyk tapyp berjek? Dogry, men häzir çeňnegime nämäniň düşenini bilemok? Belki, marlidir, gylç-balykdyr ýa-da akuladyr. Kim bilýär, men ony duýman galdym”.

– Wah, şu wagt oglan ýanymda bolan bolsady! – diýip, ol sesli aýtdy.

“Ýöne oglan seniň ýanyňda ýok – diýip, ol oýlandy. – Sen diňe öz güýjüňe bil baglap bilersiň. Häzir garaňky hem bolsa, sen, gowusy, iň soňky şol çeňnekli ýüpi-de tapyp kesmäge, onuň iki sany ätiýaç ýumagyňy biri-birine çatmaga synanyşsaň gowy bolar”.

Ol şeýle hem etdi. Garaňkyda işlemek oňa kyn boldy. Bir gezek balyk ýüpi şeýle bir çekdi welin, ýüzinligine ýykylyp, gözünüň aşak ýanyndan çekgesini dildirdi. Çekgesinden akýan gan eňegine ýetmän gurap galdy. Goja ýene-de gaýygyň burun tarapyna emedekläp bardy-da, dynç almak üçin oňa ýaplandy. Goja haltany düzetti, soňra scresaplyk bilen ýüpi täze, gädilmedik ýere geçirdi. Ol balygyň ähli dartýş güýjüni eginlerine geçirip, onuň nähili güýçli çekýänligini bilmege synanyşdy, soňra bolsa gaýygyň nähili tizlikde gidýändigini bilme üçin elini suwa sokdy.

“Näme üçin ol beýle çalt ýüzüp barýarka – diýip, goja oýlandy.

Onuň depe ýaly arkasyndan sim sypan bolara çemeli. Elbetde, onuň arkasy meniňki ýaly agyrýan däl. Ýöne ol nähili uly bolanda-da gaýygy dynman çekip gidip bilmez ahyry! Indi men özüme zyýan yetirip biljek ähli zatlardan dyndym, meniň ätiýaçlyk ýumagymam köp – mundan başga näme gerek?”

Eý, balyk – diýip, ol ýuwaşja dillendi. – Men ölýänçäm seni goýbermen.

“Ol-da meni goýbererli däl” diýip, goja oýlandy-da, ertiriň bolaryna paraşdy. Daň atmazynyň oň ýanyndaky şu pursatda howa howuk bolýardy. Ol birneme ýylynmak üçin tagtalara gysylýp oturdy.

“Per ol cydaryn bolsa, men-de cydaryn”.

Dan tapary, deňziň düýbüne garşy girip gidýän gös-göni çeňnekli ýüpe ýagty saçdy. Gaýyk ýadawsyz öňe garşy hereket edip barýardy. Gazyň içinde Günüň çeti görmensoň, onuň şöhlesi gojanyň sag egnine durdi.

– Ol demirgazyga tarap ýüzüp barýar – diýip, goja aýtdy. – Akym bolsa bizi gündogara tarap uzaklara alyp giden bolmagy mümkin. Balygyň-da akymyň ugruna tarap öwürilmegini isleýärdim. Bu bolsa onuň ýadandygyny aňladardy.

Ýöne Gün ýokary galanda goja balygyň ýadamak hakda asla pikir etmändigine düşündi. Diňe bir begençli zat, ol-da çeňnekli ýüp göni aşak gitmeýärdi-de, birneme ýapaşagrak bolup suwa gidýärdi. Bu bolsa balygyň indi ýüzleýräkde ýüzýändigini aňladýardy. Ýöne balygyň suwuň yüzüne çykar diýmegini aňlatmaýardy. Ýöne şeýle-de bolsa, ol ýüze çykaýmalydy.

– Eý, Taňrym, ony suwuň ýzüne çykмага mejbur etsene! – diýip, goja aýtdy. – Onuň bilen bellisini eder ýaly meniň ýüpüm ýetik ahyry.

“Belki, ýüpi birneme gatyрак çekmek maňa başardaýsa, ol agyryny güýçli duýup, ýokary çykardy – diýip, goja oýlandy. – Indem jahan ýagtyldy, goý, indi onuň özi ýüze çyksyn. Şonda onuň tutuş arkasynda ýerleşýän howa haltasy howadan dolar. Ana, onsoň ol deňiz düýbünde ölmek üçin gidip bilmez”.

Ol ýüpi gatyрак çekmäge synanyşdy, ýöne ol ýüp çeňnege ileli bári onsuz-da berk dartylgdy. Şonda-da ol ýüpi ýene birneme çekmek maksady bilen gaýşaranda ýüp onuň arkasyna batyp, ýiti agyry berdi. Şonda ol hiç zat edip bilmejegine düşündi. “Ýüpi silkmek bolmaýar – diýip, goja oýalandy. – Her silkeniňde çeňnegiň salan ýarasy giňeler. Onsoň balyk suwuň yüzüne çykça, çeňnek ondan sypmagy mümkin. Her niçik-de bolsa, indi Güne seretmegiň geregi ýok”.

Çeňnekli ýüpe sary suwotular çolaşypdy. Ýöne goja muňa begenýärdi, çünki olar gaýygyň tizligini birneme saklaýardylar. Bu suwotular gijesi bilen ýagty saçýan suwotulardy.

– Eý, balyk – diýdi ol. – Men seni diýseň gowy görýän hem-de saňa hormat goýýan. Ýöne men seni iňrik garalmanka öldürerin.

“Şunuň maňa başartjakdygyna bil baglaly” diýip, ol oýlandy.

Demirgazyk tarapdan bir kiçijik guşjagaz gaýyga golaý geldi. Ol suwuň üstünden gaty aşakdan uçýardy. Goja onuň diýseň ýadandygyny gördi.

Guş dynç almak üçin gelip gaýygyň gyrasyna gondy. Soňra uçup, gojanyň depesinde aýlandy-da, özi üçin has amatly ýer bolan ýüpiň üstüne gondy.

– Sen näçe ýaşynda? – diýip, goja sorady. – Belki, bu seniň ilkinji syýahatyňdyr? Şeýlemi?

Guş jogap hökmünde oňa seretdi. Ýüpiň ýeterlik derejede berkdigini ýa-da dældigini barlamaga onuň güýji ýokdy, ol diňe näzijek penjeleri bilen ýüpden ýapyşyp, yraň atýardy.

– Gorkma, ýüp gaty çekilendir – diýip, goja ony öz ýanyndan ynandyrdy. – Özem ýaman berkdir. Munuň ýaly şemalsyz gije sen ýadamaly däl-le. Heý, nätjek, guşlar şeýle-däl!

“Ine, gyrgylary alyp gör – diýip, goja oýlandy. – Olar siziň garşyňyza deňze çykýarlar”. Ýöne ol muny guşa aýtmady, aýdanda-da, barybir, guş oňa düşünjek däl. Zyýany ýok, tizden onuň özi-de gyrgylary tanap başlar.

– Oňatja dynjyňy al, kiçijik guşjagaz – diýdi ol. – Soňra bolsa kenara tarap uçup git, her bir adamyň, guşuň ýa-da balygyň göreşişi ýaly sen-de göreş.

Guş bilen edilen gürründeşlik ony birneme gaýratlandyrdy. Ýogsam, onuň bili gijesi bilen agaç ýaly saň gaty bolup galdy, indi bolsa ol hakyky agyry berip başlady.

– Eger isleseň, entek meniň bilen boluber, guşjagaz – diýdi ol. – Häzir ýeňiljek şemal öwüsýänem bolsa, men ýelkeni çekip, seni kenara eltip bilmeýänligime gynanýaryn. Bu ýerde meniň bir dostum bar, men ony taşlap gidip biljek däl.

Edil şo wagt balyk goja duýman durka birden batly çekdi-de, ony gaýygyň burun tarapyna ýykdy; goja elleri bilen gaýygyň gyrasyndan ýapyşmadyk bolsa, çeňňekli ýüpi-de gowşatmadyk bolsa, onda balyk gojany gaýykdan agdarardy.

Ýüp çekilende onuň üstünde oturan guş uçdy, goja onuň nirä ýitirim bolandygyny görmän galdy. Ol çeňňekli ýüpi sag eli bilen tutup gördi, şonda ol elinden gan akýanlygyny gördi.

– Dogry, balyga hem agyryly bolandyr – diýip, ol sesli aýtdy. Balygy başga tarapa dolap bomazmyka diýen niýet bilen ol ýüpi çekip

gördi. Ýüpi iň soňuna çenli çekip, ol ýene-de ozalkysy ýaly boňdoňup galdy.

– Eý, balyk, ýagdaýyň gowy dälmi? – diýip, ol sorady. – Hudaý görýändir, maňa-da aňsat däl.

Töweregine göz aýlap, ol guşy gözledi, çünki onuň kimdir biri bilen gürrüňleşesi gelyärdi. Ýöne guş hiç ýerde ýokdy.

“Sen meniň bilen uzak bolmadyň – diýip, goja oýlandy. – Ýöne seniň uçup giden ýerinde şemal güýçlüdir, ol saňa tä kenara ýetýänçäň azar berer. Balygyň ýekeje gezek silkinip gaty çekmegi bilen özüme ýara saldyrmaga nädip ýol berdimkäm? Dogrudanam, men ýaman samsyklyk edipdirin. Belki, ýaňky guşa seredip, pikirini hem diňe şol hakda bolandyr? Indi men diňe öz işim barada pikir edeyin, güýç ýygnamak üçin tunesi-de iýeyin”.

– Heý, oglanyň ýanymda ýoklugyny, üstesine, duzuňam ýoklugyny diýsene – diýip, goja sesli aýtdy.

Goja balygyň agramyny çep egnine geçirip, seresäpalyk bilen çöküne düşdi, elini suwa sokdy, ýuwdy, elini bir minut ýaly suwda saklap, suwda ganyň ýaýrap gidişine, eliniň suwy birsydyrgyn kesip gidişine syn etdi.

– Indi balyk öňküsinden has haýal ýüzýär – diýip, ol sesli aýtdy.

Goja deňziň dury suwunda elini köpräk saklasy geldi, ýöne ol balyk bir silkinip çeker öýdüp howatyr etdi. Şonuň üçin ol aýak üstüne galdy, arkasy bilen çeňňekli ýüpi çekdi, elini bolsa Güne tutdy. Onuň birje ýerinde işme ýüpiň salan ýarasy bardy, ol ýumşak etde sypjyryp durdy, özem ol eliniň hut şu işi etmek üçin oňa gerek bolan ýerindedi. Goja oňa bu gün bu eliniň ýene köp gezekler gerek bojakdygyna düşünyärdi. Şol sebäpden işiň başynda oňa ýara salanyna gynanýardy.

Indi men tunesi iýmeli – diýip, goja eli guransoň aýtdy. – Men ony gaňrak bilen çekip alayyn-da, arkaýynlykda iýeyin.

Goja ýene çöküne düşdi. Gaýygyň yz tarapyny gaňragy bilen dörjeläp, tunesi tapyp aldy. Çeňňekli ýüpiň ýumagyna degmejek bolup, ony emäý bilen ýanyna çekdi. Balygyň ähli agramyny ýene çep egnine geçirip, çep eli bilen gaýygyň gyrasyndan ýapyşyp, tunesi çeňňekden aýyrdy, soňra gaňragy ýerine goýdy. Ol tunesi iki dyzynyň

ada gysyp, onuň gyzyl-gara elini ýeňsesinden guýrugyna çenli aboýuna kesdi. Pahnä meňzeş alty bölek edip gaýygyň burun tarapyndaky tagtanyň üstünde goýdy. Pyçagyny balagyna süpürüp, tunesiň eli aýrylan süňňüniň guýrugyndan tutup, ýokary göterdi-de, soňra deňze garşy pyzyp goýberdi.

– Tutuş bir bölegini-hä iýip bilmesem gerek – diýip, ol olaryň birini alyp, ikä böl-di.

Goja balygyň güýjüni birjik-de gowşatmaýandygyny duýup otyrdy. Onuň çep eli gaty gursupdy, ol agyr ýüpi tutanda titräp durdy, goja eliniň bu bolşuna ýigrenç bilen seretdi.

– Eý, Hudaý, bu nähili el boldugy! – diýdi ol. – Aý, bolýa-da, çişesiň gelse, çişiber. Isleseň, guşuň aýagyna dönäý, barybir, ol saňa kömek etmez.

“Sen iý – diýip, ol garaňky suwa, oňa gytaklaýyn girip gidýän çeňnek ýüpüniň suduryna seredip durşuna oýlandy. – Şonda seniň elniň güýji-kuwwaty artar. Onuň näme günäsi bar? Sen indi, gör, näçe sagat bäri balygy sypdyrman gelyärsiň. Elbetde, seniň ony soňuna çenli goýbermejeginem bilýän. Şonuň üçin sen häzir iý”.

Balygyň bir bölegini alyp, ol agzyna saldy, ony haýallyk bilen çeynöp başlady. Onuň tagamy juda beýle iýmezçe-de däl-di.

“Gowuja çeyne – diýip, ol pikirini dowam etdi. – Onuň ýekeje damja şiresi bihuda gitmesin. Oňa limon ýa-da duzjagaz sepip iýseň, elbetde, ýaman gowy bolardy. Aý, ýöne şu-da bolýa”.

– Ýeri, elim, seniň ýagdaýlaryň nähili? – diýip, öliniň eli ýaly saň gaty bolup, gurşan elinden sorady. – Seniň üçin men ýene bir bölek iýerin.

Goja iki kesilen bölegiň beýleki ýarysyny hem agzyna atdy. Ol ony yhlas bilen çeynedi-çeynedi-de, gabygyny deňze garşy tükürüp goýberdi.

– Ýeri, el, ýagdaýlaryň birneme gowulaşdymy? Ýa-da sen entegem hiç zat duýaňokmy?

Ol balygyň ýene bir bölegini alyp iýdi.

“Ol sagdyn, semizje balykdyr – diýip, ol oýlandy. – Hälem, gowy ýeri, meniň paýyma tunes düşüpdir, makrel düşäýmändir. Makreliň

tagamy ýaman süýji. Bu balygyň tagamy o diýen gowy däl, ýöne ýokumlylygy weliň güýçli. Del pikirleriň kellä geleniniň şu wagty ýany ýokmuka diýýäriň – diýip, ol pikirini dowam etdi. – Şu wagty ýanymda bir çümmüjek duz bolsady. Balygyň galany Güne gurarmy ýa-da porsarmy, gel, gowusy, men aç dälüm bolsam, ony iýip goýbereýin-le. Uly balygym hem özüni ýuwaş, parahat alyp barýar. Tunesi soňuna çenli iýeýin, onsoň men göreşe taýýar bolaryn”.

– Elim, ýene biraz sabyr et – diýip, ol öz eline ýüzlendi. – Görüp, dursuň-a, men seniň aladaňy edýäriň.

“Uly balygy hem naharlasam gowy bolardy – diýip, ol oýlandy.

Ol meniň garyndaşym ahyryn. Ýöne häzir men ony öldüräýmeli. Şonuň üçinem maňa güýç gerek. Güýji-de men balyk iýip almaly. Şol sebäpden uly balygy naharlap biljek däl”.

Goja tunesi pahnä ýaly edip kesen bölekleriniň ählisini ýuwaşjadan, ýöne gaty yhlas bilen çeynöp iýdi. Soňra elini balagyna süpürüp, dikelibräk oturdy.

Ine, şeýle – diýdi ol. – Elim, indi sen çeňnekli ýüpi goýberseňem bolar. Entek sen bälçiremegini bes edýänçäň, men ony diňe sag elim bilenem saklap bilerin.

Ol ön çep eliniň tutup duran ýogyn ýüpüni çep aýagyna dolady, özi-de arkan gaýsyp, balygyň bar agramyny arkasyna geçirdi.

– Endamymdaky gurusmalar aýrylyp, güýjüme geläýedirin hernä – diýdi ol. – Bu uly balygyň kellesine ýene nämeler geler, kim bilýär.

“Göräýmäge, ol ýuwaşja – diýip, ol oýlandy. – Ýaman oýlanyşykly hereket edýäne meňzeýär. Ýöne ol nämäniň küyüne düşdükä? Men näme etmekçi bolýaryn? Men öz niýetimi onuň niýetine görä düzmeli, çünki ol gaty ägirt balyk. Eger ol suwuň yüzüne çykaýsa-ha men ony öldürip bilerdim. Eger ol häzir barýan çuňlugynda galsa, çykmasa nädip bolar? Onda menem onuň bilen galaryn”.

Ol gurşan elini balagyna süýkedi, gatan barmaklaryny ýazmaga synanyşdy. Ýöne onuň eli diýen etmeýärdi. “Belki, Güne goýsam yazylar – diýip, ol oýlandy. – Belki-de, çig tunesi aşgazanyň credensoň yazylar. Onsoňam, ol maňa zerur bolanda, men ony nähili

Ýöne men, barybir, ony ýeňerin. Herňäçe uly hem, nähili owadanam bolsa, men ony ýeňäýmeli.

“Elbetde, bu adalatsyzlyk bolsa-da, başga etjek alajym ýok – diýip, ol sözüniň yzyny pikirinde dowam etdi. - Men oňa adamyň nämelere ukyplydygyny, nämelere çydap bilýändigini görkezerin”.

